

Uloga pojedinca u Platonovom državnom uređenju

Paradžiković, Mario

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:583232>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski studij engleskog jezika i književnosti i filozofije

Mario Paradžiković

Uloga pojedinca u Platonovom državnom uređenju

Završni rad

Mentor:
doc. dr. sc. Zdravko Perić

Osijek, 2019.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za filozofiju/Katedra za praktičnu filozofiju
Preddiplomski studij engleskog jezika i književnosti i filozofije

Mario Paradžiković

Uloga pojedinca u Platonovom državnom uređenju

Završni rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti, znanstveno polje: filozofija,
znanstvena grana: filozofija politike

Mentor:

doc. dr. sc. Zdravko Perić

Osijek, 2019.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 5. rujna 2019. godine

Mario Paradžiković 0122222864

ime i prezime studenta, JMBAG

SAŽETAK

Platonova filozofska misao okreće se oko ideja, što se odražava i u Državi, čija je glavna tema potraga za pravednošću. Iako Platon hvali prepoznavanje ideja kao takvih, iz njegovog objašnjavanja također se može uvidjeti prepoznavanje potrebe za pravilnim obrazovanjem i osposobljavanjem pojedinaca, a sve kako bi država uopće mogla postojati. Ovo nije slučaj puke logičnosti gdje pojedinac samo služi državi, nego demonstracija neophodne nužnosti pojedinca i načina na koji jedan čovjek u državi odražava nju cijelu, a uz to i utječe na njezino postojanje.

Ključne riječi: pojedinac, pravednost, Platon, Sokrat, klase, dužnost

SADRŽAJ

1.	Uvod	5
2.	Pravednost pojedinca kao osnova bilo kakvog društvenog udruženja	6
3.	Utvrđivanje države kao okruženja za pojedinca te osnivanje klasa	7
4.	Prepoznavanje pojedinca prikladnog za vladanje	8
5.	Vrline države kao rezultati pojedinaca	10
6.	Veza između upravljanja ljudske duše i državnštva	12
7	O pojedincu kao filozofu	14
7.1	O nedostatku pojedinaca prikladnih za filozofiju	14
7.2	O filozofskoj dužnosti pojedinca	15
8.	Neuspjele države kao rezultati neuspjelih pojedinaca	17
9.	Zaključak	19
10.	Popis literature	20

1. Uvod

Platon, grčki filozof koji je bio aktivan za vrijeme klasične Grčke, poznat je po velikom broju spisa, iako neki od njih nisu potvrđeni kao njegova izvorna djela. Najveće od tih djela je njegova *Država*, čija je glavna tema potraga pravednosti, kao i život koji se mora voditi kako bi se ona ostvarila.¹ Platon se ne bavi pojedincima u tolikoj mjeri koliko se bavi samim vrlinama te tako upućuje na dobar život, no iz toga se može iščitati njegov stav o pojedincu. Vođenje dobrog života stoga postaje i svrha Platonova pisanja *Države*. Kako je državno uređenje udruženje više pojedinaca radi najvišeg dobra, problem se prvotno gleda iz perspektive međuljudskih odnosa i korisnosti same pravednosti.

¹ W. K. C. Guthrie, *Povijest grčke filozofije*, preveo Dražen Pehar (Zagreb: Naklada Jurčić, 2007) str. 408

2. Pravednost pojedinca kao osnova bilo kakvog društvenog udruženja

U njegovu razgovoru sa Kefalom, pa kasnije Polemarhom, Sokrat započinje razgovor o pravednosti i prijateljima. Prvo razlažu kako bi uopće odredili pravednost kroz razne primjere, prvo fizičkih dobara,² pa kasnije umijeća³, kako bi došli do razgovora o tome kako se odnositi prema prijateljima, a kako prema neprijateljima.⁴ Dolazi se do zaključka da pravednik kao takav ne bi trebao ikome škoditi⁵, što nas može uputiti na to da je jedna od primarnih uloga pojedinca u državnom uređenju mirno živjeti s drugima, stoga čak ni onda kada je uvjeren da se netko pored njega bavi nepravednim činovima, pravednik mu neće naškoditi.

Ovakvom shvaćanju se protivi Trazimah, koji se bijesno ubacuje u Sokratov govor tvrdnjom da pravedno nije ništa više od onoga što propisuju oni najjači u društvu. Pri tome on diktira ljudsku narav, koja će uvijek sebi stvarati najbolje uvjete,⁶ a da su vladari oni koji djeluju učinkovito samo do te mjere do koje je takva vladavina njima korisna. Zatim na tvrdnju kako će u svim poslovima i udruženjima uvijek više koristi naći onaj koji je nepravedan, koji više uzima, a manje daje,⁷ Sokrat odgovara upućivanjem na činjenicu da nepravda uzrokuje razdor među ljudima, a razdor ne samo da sprječava ljude u njihovim zajedničkim pothvatima, nego škodi i samoj osobi.⁸

Navedeno potvrđuje Platonov stav da pojedinac u državnom uređenju ne bi trebao škoditi drugima ni u kojem obliku, a zatim se taj stav i proširuje. Naime, razlog zašto pojedinac ne bi trebao škoditi nikome je to što bi takav postupak rezultirao razdorom među svim ljudima, koji ne bi štetio samo državi, već i odgovornom pojedincu. To se slaže sa zadnjom Sokratovom tvrdnjom, da će pravedan čovjek živjeti sretno, za razliku od nepravednog.⁹ Nadalje, pojedinac može čak i napustiti državu ako mu se to čini pravim postupkom, jer ako učini suprotno, mora poštovati zakone države kojoj doprinosi kako ne bi škodio tuđem, pa tako ni svom životu.¹⁰

² Platon, *Država*, preveo Martin Kuzmić (Zagreb: Naklada Jurčić, 2009) str.63

³ Platon, *Država*, str. 65

⁴ Isto, str. 68

⁵ Isto, str. 70

⁶ Isto, str. 73

⁷ Isto, str. 79

⁸ Isto, str. 90

⁹ Isto, str. 94

¹⁰ Trevor J. Saunders, »AUTHORITY AND THE INDIVIDUAL IN PLATO AND ARISTOTLE.«, *Tijdschrift Voor Filosofie*, 3/61 (1999), str. 499-523. na str. 507 www.jstor.org/stable/40888746

3. Utvrđivanje države kao okruženja za pojedinca te osnivanje klasa

Glaukon i Adimant potiču Sokrata na daljnju raspravu. Pojedinac u državnom uređenju služi kao reprezentativan primjer za cijelu državu, u smislu da bi pojedinac trebao posjedovati onakve vrline kakve su korisne za cijelu državu. No, u svojem istraživanju Sokrat kreće od pravednosti cijele države kako bi spoznao pravednost pojedinca.¹¹ Time on kroz primjere raznih poslova polako ustanovljuje temelje klasnog sustava, gdje će svaki pojedinac raditi za državu ono za što je najprikladniji. Kasnije, napretkom države, više neće biti dostatne osnovne potrepštine, nego će građani tražiti veća zadovoljstva i veću ugodu. Zbog te potrebe nedvojbeno će doći do sukoba sa susjednim državama te će se morati uvesti još jedna klasa ljudi – čuvara države.¹² Ti čuvari ne bi trebali koristiti svoju snagu za zlostavljanje svojih sugrađana radi vlastitog dobra, što znači da oni moraju biti blage i srčane naravi, što se na prvu čini kontradiktorno,¹³ ali se može postići uz pravilan odgoj takvog pojedinca. Takav odgoj se prema Sokratu odvija uz pomno odabrano pjesništvo, koje bi u njima pobuđivalo sve potrebno za pravedan život u svrhu služenja državi.¹⁴ Stoga, prvo navodi priče o bogovima, koji mlade čuvaru trebaju poticati na pravednost i držati ih dalje od zla. Zatim ga Glaukon zapitkuje zašto ne govori o pričama o smrtnicima, na što Sokrat odgovara da sve pjesme koje su do sad pisane o smrtnicima samo podržavaju one oblike ponašanja koje on svojom državom pokušava spriječiti.¹⁵

Razlozi navedeni za potragu pravednosti svakako važe i za klasu čuvara. Nitko ne bi trebao škoditi drugima, a ponajmanje čuvari, koji svojom snagom štite građane od vanjskih opasnosti svakakvih vrsta, a kad bi oni posustali u pravednom ponašanju tokom svoje dužnosti radi vlastite koristi, ugrozili bi cijelu državu. Radi te svrhe provodi se pažljiv odgoj, koji u pojedincu stvara temelj za cijelu državu. Međutim, princip po kojemu čuvari ne bi trebali zlostavljati svoj status jednako se može primijeniti i na ljude koje oni brane. Stoga, ukoliko bi svaki pojedinac države bio nepravedan, neizbježno bi pokušao zlouporabiti svoje vještine.¹⁶ To nadalje dokazuje da je srž Platonovog državnog uređenja ipak pojedinac, čije pravedno ponašanje drži cijelu državu na snazi. Nadalje, kada priča o pjesništvu, Sokrat govori o njemu kao o mediju kroz koji se predstavljaju pojedinci i kako neprikladne priče mogu loše utjecati na svaku osobu

¹¹ Platon, *Država*, 107

¹² Isto, str. 114

¹³ Isto, str. 116

¹⁴ Isto, str. 118

¹⁵ Isto, str. 135

¹⁶ Robert W. Hall, » Plato and Personhood.«, *The Personalist Forum*, 2/8 (1992), str. 88-100, na str. 90
www.jstor.org/stable/20708653

koja ih proučava. Priče ili oponašaju ili pripovijedaju o pojedincima i kroz to formiraju buduće građane.

4. Prepoznavanje pojedinca prikladnog za vladanje

Završavajući govor o čuvarima i njihovom obrazovanju, Sokrat dolazi do teme vladara i kakav bi pojedinac najbolje izvršio takvu dužnost. Sokrat tvrdi da tu ulogu najbolje mogu ispuniti najvrjedniji članovi čuvara države.¹⁷ Takvi pojedinci pokazuju najveću marljivost, najveću sposobnost i najveću ljubav prema državi, a uz to imaju snažnu volju i ne mogu se obratiti opasnošću ni govorništvom. Stoga je nužno iskušavati potencijalne vladare kako bi se utvrdilo imaju li oni potrebnu snagu volje.¹⁸ Za razliku od prije navedenih čuvara države, koji su čuvari u doslovnijem smislu te preimenovani u pomoćnike, ovi vladari su pravi čuvari države, jer ju svojim pravilnim upravljanjem brane od više nego samo ratnih opasnosti.¹⁹

Sokratov govor o vladarima naglašava još i vrijednosti koje bi pojedinci trebali imati, no njegov sljedeći govor doista naglašava bitnost pojedinca. Naime, počinje objašnjenje mišljenja za koje tvrdi da je opće prihvaćena laž, no koja je unatoč tome potrebna za dobru državu. Prema tom mišljenju svaki je građanin zadužen za obranu i napredak svoje države.²⁰ Ovdje uspostavlja svoju poznatu podjelu zlata, srebra, željeza i mjedi. Onima koji su sposobni vladati bog je primiješao zlato, onima koji mu pomažu srebro, a ostalim građanima željezo i mjed. Svrha takve opće prihvaćene laži je lakše održavanje državnog uređenja tijekom budućih generacija.²¹

Iako se korištenje ove priče može do neke mjere prozvati obmanom, još uvijek dostatno služi naglašavanju velike važnosti pojedinca u Platonovom državnom uređenju; iako se možda isprva čini kontradiktornim, pošto je Platon govorio o cijelom društvu, činjenica da se služi obmanom kako bi ustanovio svoje državno uređenje samo pokazuje koliko je važno da svaki pojedinac ispunjava svoju ulogu. Svaki pojedinac je nezamjenjiva karika u lancu njegovog državnog uređenja.

Na kraju treće knjige Sokrat tvrdi kako pravilni vladari trebaju činiti svoje dužnosti primarno iz ljubavi prema državi, a ne iz vlastite koristi, zbog čega oni nemaju vlastitu imovinu, nego od države primaju ono što im je potrebno da prihvatljivo ispunjavaju svoju dužnost, a također i to da je sve što imaju potrebno za ispunjen život u tome što je njima uliveno ili srebro ili zlato, pa nemaju potreba za čovječjim.²² Ovaj zaključak naglašava činjenicu da ljudi navedenog kova ne ovise o društvenim konstrukcijama za unutarnje zadovoljstvo – one im samo omogućuju

¹⁷ Platon, *Država*, 159

¹⁸ Isto, str. 161

¹⁹ Isto, str. 162

²⁰ Isto

²¹ Isto, str. 163

²² Isto, str. 165

dužnost, a njihovo unutarnje zadovoljstvo proizlazi iz toga što kao pojedinci djeluju prikladno svojoj naravi.

Čuvši Sokratovu predloženu državu, Adimant sumnja da su čuvari te države zapravo sretni, na što Sokrat odgovara da je nužno da svaki pojedinac ispunjava tu ulogu, te da je Adimantovo shvaćanje sreće drugačije od onoga što Sokrat želi postići, što je država u kojoj svaki građanin može živjeti dobar i čestit život.²³Štoviše, predlaže da Adimantovo shvaćanje sreće dovodi do prevelike količine bogatstva koje će prije dovesti do lijenosti nego do zadovoljstva kod bogatih, a bijedu i slabost kod siromašnih, a time ugroziti cijelu državu.²⁴

²³ Isto, str. 167

²⁴ Isto, str. 168

5. Vrline države kao rezultati pojedinaca

Sokrat nakon toga slijedi rekapitulacijom do sad donesenih zaključaka, kao i pobližim promatranjem kakvi pojedinci najbolje priliče raznim poslovima koje država zahtijeva, kako bi došao do zaključka da je predložena država mudra, hrabra, trijezna i pravedna.²⁵ Prva od navedenih vrlina, mudrost, proizlazi iz toga što je država pravilno upravljana.²⁶ Prema Sokratu, država je mudra ne kada ima stanovnike koji posjeduju znanje koje služi pojedinim dijelovima države, nego kada ima stanovnike koji posjeduju znanje koje služi cijeloj državi. Kao takva, mudrost proizlazi iz najmanjeg staleža – vladara.²⁷

Sokratov govor o mudrosti ponovo naglašava bitnost pojedinca tako što se cijela država može oblikovati jedino kada postoji pojedinac koji posjeduje takvo znanje, što učvršćuje bitnost pravilnog obrazovanja svakog pojedinog građana. Koliko god mnogobrojna ili bogata bila država, bez obrazovanih pojedinaca koji bi ju sačinjavali ne bi mogla napredovati.

Sljedeća vrlina koju Sokrat promatra je vrlina hrabrosti, koju pripisuje ratnicima koji ju brane. Definira hrabrost kao čuvanje svega što je ratnik primio obrazovanjem tijekom cijelog života.²⁸ Kako je mudrost države određena vladarom, tako je hrabrost države određena ratnicima.²⁹ Treću vrlinu, trijeznost, objašnjava kao vrlinu koja je vrlo slična skladu, gdje naglašava da svatko mora nadvladavati svoje žudnje kako bi bio bolji, a to se primjenjuje na cijelu državu, jer je trijezna država ona u kojoj vladaju bolji ljudi, koji nadvladavaju svoje žudnje.³⁰ Ta vrlina stoji nasuprot prijašnje dvije, koje se tiču samo jednog dijela države, kao vrlina koju treba posjedovati svaki građanin, jer svatko mora biti tamo gdje je najviše potreban i gdje može doprinijeti najviše.³¹

Naposlijetku dolazi do vrline koja je započela cijeli razgovor o državi, do pravednosti, koju Sokrat objašnjava pomoću nepravednosti. Nepravednost, što se tiče države, je kada građanin jedne klase pokušava obavljati obaveze drugoga, stoga bi pravednost bila kada svaki građanin obavlja ono što država očekuje od njega.³²

²⁵ Isto, str. 169-176

²⁶ Isto, str. 176

²⁷ Isto, str. 177

²⁸ Isto, str. 178

²⁹ R. G. Mulgan » Individual and Collective Virtues in the 'Republic.'«, *Phronesis*, 1/13 (1968), str. 84-87, na str. 84 www.jstor.org/stable/4181808

³⁰ Platon, *Država*, 180

³¹ Isto, str. 181

³² Isto, str. 184

Kao i ostale tvrdnje o državi, ova naglašava bitnost pojedinca. Država ima obavezu prepoznati što je pojedinac sposoban učiniti i to mu omogućiti, dok pojedinac svoju dužnost mora pravilno obavljati, bez pokušaja obavljanja dužnosti drugih klasa, što bi ga omelo od njegove primarne dužnosti i tako naštetilo cijeloj državi i svim njezinim građanima.

6. Veza između upravljanja ljudske duše i državnštva

Nakon što je izložio svoja razmišljanja o dobroj državi, Sokrat se vraća prvotnom pitanju pravednosti u pojedinca, tvrdeći da su pojedinci pravedni ukoliko je pravedna država koju sačinjavaju, dok bi se u protivnom slučaju trebalo iznova proučiti državu.³³ Sokrat tvrdi da je ljudska duša, kao i država, podijeljena u tri dijela, i da svaki od tih dijelova obavlja drugačije dužnosti koje su potrebne da bi cjelina mogla funkcionirati.³⁴

Kao dijelove ljudske duše ustanovljuje požudni dio, koji nas nagoni na jelo i pilo, te razumni dio, koji nadvladava i obuzdava strasti.³⁵ Sukob između te dvije strane duše najviše se očituje kada čovjek sam sebe grdi pokušavajući odoljeti požudama. U tim slučajevima je, prema Sokratu, njegova volja saveznik razuma.³⁶ Međutim, kroz razgovor ukazuje na to da postoji treća strana duše, koja je različita i od razuma i od požuda, a to je srčanost, dio duše koje nas nagna da se usprotivimo nepravdi.³⁷ Kao što je čovjek pravedan kada sva tri dijela njegove duše izvršavaju svoj zadatak, tako je i država pravedna kada tri klase djeluju zajedno.³⁸ Govoreći o samom pojedincu, Sokrat navodi da je pravedan ne samo kada puko izvršava svoje dužnosti, nego kada ih izvršava i na unutrašnjoj razini, to jest, kada se iskreno posveti svom obrtu, i kada postane sam svoj vladar; točnije, kada uskladi tri strane duše i od njih napravi jedno.³⁹ Nakon što je ustanovio pravednost pojedinca, Sokrat se posvećuje promatranju nepravednosti. Prateći prijašnju misao, tvrdi da je nepravednost nesloga između tri dijela duše, ili tri klase u državi, kada se jedan dio preda razuzdanosti i pokušava uzeti više nego što bi trebao.⁴⁰

Sokratova usporedba pojedinca i države, što se tiče njihovih sastavnih dijelova, je vrlo prikladna za naglašavanje bitnosti pojedinca. Kako je država sačinjena od pojedinaca, očekivalo bi se da ona do određene mjere odražava te pojedince. Kao što pojedinac ima tri dijela duše, koji su konstitutivni elementi njegovog postojanja, tako i država ima tri klase. Svi dijelovi moraju funkcionirati na način koji će najviše služiti cjelini, stoga ako i jedan dio skrene u svojim zadacima, cjelina je ugrožena. Ako čovjek svojim razumom ne usmjerava svoje požude, on će propasti baš kao što bi propala i država u kojoj vladar ne usmjerava građane na pravilan način. Rezultat takvih grešaka za Sokrata nije ništa osim istinske nepravde, pa objašnjava kako se

³³ Isto, str. 185

³⁴ Isto, str. 186

³⁵ Isto, str. 190

³⁶ Isto, str. 191

³⁷ Isto, str. 192

³⁸ Isto, str. 194

³⁹ Isto, str. 196

⁴⁰ Isto, str. 197

sukob u pojedincu vrlo lako i vrlo brzo može odraziti kao sukob u samoj državi. Štoviše, kroz pravilno upravljanje države i njezinih pojedinaca, problematični dio države biva liječen od strane drugih dijelova, koji su pravilno ustanovljeni i korišteni, poput bolesnog čovjeka koji dobiva liječenje od postojećih ustanova.⁴¹

⁴¹ Richard Mohr, » The Eminence of Social Justice in Plato.«, *Illinois Classical Studies*, 1/2/16 (Champaign, 1991), str. 193-199, na str. 196 www.jstor.org/stable/23064359

7. O pojedincu kao filozofu

Nakon utvrđivanja veze između pravednog pojedinca i pravilne države, Sokrat postavlja naizgled neobičan način života za čuvare države, koji bi, kako on tvrdi, bio najbolji za dobrobit države.⁴² Na upit njegovih sugovornika kako bi se takvo društvo moglo oblikovati, on počinje govor o najbitnijem pojedincu u državi – o filozofu kralju.⁴³ Govori o filozofima kao onima koji rado uče i traže cjelovitu mudrost.⁴⁴ Međutim, radi distinkciju između pojedinaca koji samo slušaju i uče, za koje govori da su samo nalik filozofima, i pravih filozofa, koji rado gledaju istinu. Oni koji nisu dostojni Sokratove odredbe pravog filozofa samo vole lijepe stvari, no ne cijene ljepotu samu.⁴⁵ Filozof, kao pojedinac upoznat s idejom ljepote, zapravo posjeduje znanje o njoj, dok oni nalik filozofima samo mniju ljepotu, gledaju samo ono što je lijepo, a ne ljepotu samu.⁴⁶ Zbog toga je filozof onaj koji je sposoban za spoznaju i posjedovanje znanja.⁴⁷ Oni će uvijek ljubiti nauk, cijeniti sav bitak i ne napuštati ni jedan, kako god neznan dio.⁴⁸

Važnost pojedinca u predloženoj državi nije samo u građanima koji svaki rade ono za što su najспособniji i što najviše koristi državi, a govor o filozofu kralju to i dokazuje. Za opstanak i blagodat idealne države, filozof, kao pojedinac na vlasti, mora biti pravilno usmjeren prema spoznaji. Ne smije gledati na predmete same, nego uvijek mora gledati na ideju – takav vladar je sposoban rješavati probleme na razini višoj od nečega što bi se očekivalo od građana. Filozof kralj mora biti sposoban prepoznati uzroke dalje od samih pojava, kako bi doveo do dobrog života za cijelu državu.

7.1 O nedostatku pojedinaca prikladnih za filozofiju

Nadalje, pojedinci prikladni za status filozofa kralja nisu mnogobrojni, štoviše ima ih vrlo malo, a puno ljudi pokušava ispuniti sličnu ulogu bez potrebnih sposobnosti.⁴⁹ Odnosno, oni koji se zapravo bave znanjem bivaju viđeni kao beskorisni idealisti, nasuprot onima koji se usmjeravaju samo na korist i izgled. Takvi ljudi, koji dospiju na poziciju vladara, to uspiju samo kroz moljakanje i nagovaranje, dok bi pravi vladar trebao doći na vlast zbog svoje sposobnosti u vladanju, a ne zbog zaokupljenosti vlastitim ugledom. Nažalost, ljudi koji jesu time

⁴² Platon, *Država*, 200-228

⁴³ Isto, str. 230

⁴⁴ Isto, str. 232

⁴⁵ Isto, str. 233

⁴⁶ Isto, str. 234

⁴⁷ Isto, str. 239

⁴⁸ Isto, str. 242

⁴⁹ Isto, str. 245

zaokupljeni dolaze na vlast i stavljaju filozofe, istinske ljubitelje znanja, na loš glas.⁵⁰ Rezultat takvog društva je da čak ni filozofi nisu zapravo dobri.⁵¹ Iako bi filozofi trebali biti plemeniti ljubitelji znanja, ta narav vrlo često propada kao nuspojava društva koje to potiče, a oni koji nisu filozofi nego samo nalik, kreću u tu dužnost iako ne bi trebali. Razlog zašto filozofska narav propada je u tome što sve vrline koje su bile navedene kao karakteristike filozofskog uma zapravo odvlače dušu od filozofije.⁵² To je zato što društvo vidi ove vrline, te se neprestano iz njih pokušava dobiti korist umjesto ljubavi za znanjem. Takav stav kvari filozofsku narav, a ona pada pod vlastitim vrlinama jer ih drugi žele iskoristavati.⁵³ Pojedinaac koji je pao pod takav utjecaj stvara sebi za cilj i motivaciju ne ljubav znanja, nego održavanje ugleda i odobravanja koje dobiva od gomile.⁵⁴ Jedino rješenje za takav problem bio bi bijeg ili progonstvo, što predstavlja jedini način na koji se pojedinac nadaren za filozofsku misao može odvojiti od kvarećeg utjecaja društva.⁵⁵

Sokratov govor o kvarenju filozofa radi bitnu distinkciju između pojedinca i društva. Iako je predloženu državu tokom razgovora predstavio kao idealnu, on prepoznaje da stvarnost nije takva. Iako ljudi znaju što bi trebali raditi kako bi svi živjeli zajedno u dobrobiti, ipak se ne mogu odvojiti od svojih žudnji poput filozofa. Izvanredni pojedinac koji bi u Platonovoj idealnoj državi mogao biti vladar, u stvarnosti neprestano pada pod žudnje svojih sugrađana. Tu se pokazuje kako je u Platonovom državnom uređenju također bitno da pojedinac može i mora biti jači od društva, a ne samo dio gomile koja kolektivno ide prema cilju. Pojedinac mora biti zvijezda vodilja koja može prepoznati probleme u društvu te o njima govoriti i pokušati ih riješiti, no ako se pojedinac samo supsumira pod cijelu državu, ona će nesumnjivo početi propadati.

7.2 O filozofskoj dužnosti pojedinca

Nakon što je ustanovio razlog zašto se filozofija još nije vinula na poziciju vodstva, Sokrat govori o svijetu te ga dijeli na dva dijela, misaoni i vidljivi. Vidljivi se još dijeli na nagađanje i vjerojatnost.⁵⁶ Nagađanje su slike ili sjene, dok je vjerojatnost ono što slike predstavljaju, stvari i živa bića.⁵⁷ Misaoni se dio dijeli na um i razum. Razum je dio koji se služi pretpostavkama,

⁵⁰ Isto, str. 247

⁵¹ Isto, str. 248

⁵² Isto, str. 249

⁵³ Isto, str. 251

⁵⁴ Isto, str. 252

⁵⁵ Isto, str. 255

⁵⁶ Isto, str. 273

⁵⁷ Isto, str. 271

poput geometrije, dok je um dio koji prepoznaje pretpostavke kao takve, te ide do samog početka snagom raspravljanja.⁵⁸ Ustanovivši tu podjelu, Sokrat prelazi na analogiju koja je i dan danas prepoznata kao najpoznatija Platonovska analogija – govor o špilji.

Sokrat predočuje špilju u kojoj su ljudi okrenuti prema zidu i okovani na takav način da se ne mogu od njega okrenuti. Zid obasjava svjetlo ognja te se ispred njega stavljaju razni predmeti koji bacaju sjene na zid. Ljudi koji su okovani pred zidom ne poznaju ništa drugo osim sjena koje im plešu pred očima.⁵⁹ Kad bi se jednog od njih oslobodilo i okrenulo prema ognju, ta osoba bi osjetila bol i nelagodu pred svjetlom ognja jer nikad nisu poznavali išta slično tome. Štoviše, ako bi se tu osobu izvelo na danje svjetlo bili bi zaslijepljeni istinom i nesposobni doći do ikakve spoznaje.⁶⁰ Stoga ih je potrebno postepeno pomicati od sjena do pravog svjetla kako bi ih osposobili za spoznaju. Kasnije bi ta osoba spoznala sreću toga što je izašla iz špilje, no kad bi se vratili i pokušali osloboditi druge ljude, bili bi ismijavani.⁶¹ Sokrat objašnjava da je ta analogija prikaz stvarnog svijeta, uspona duše u područje misaonog.⁶² Iako neki učitelji drže da oni učenicima daju znanje, to nije istina, jer učenici već imaju znanje, samo ih treba okrenuti prema njemu kao što se osoba okreće od zida prema svjetlu.⁶³ Vlašću bi se trebali baviti samo oni koji su obrazovani i voljni tim znanjem se usmjeriti na učenje svojih bližnjih.⁶⁴ Dužnost filozofa kralja je vraćati se neprestano u tamu špilje kako bi izbavio što više svog naroda i tako omogućio najveću dobrobit za najveći broj ljudi u državi.⁶⁵ Filozof kralj ne voli vladati i rado bi ostao u svjetlu znanja, ali iz dužnosti silazi natrag u špilju.⁶⁶

Platonova špilja savršeni je prikaz činjenice da je pojedinac bitan i prije nego ga se stavi na uglednu poziciju u državi. Prije nego što je uopće prepoznat, pojedinac mora imati radoznanu narav. Jedino na taj način je sposoban uopće primijetiti kako gleda sjene u navedenoj špilji. Isto tako pojedinac mora biti sposoban napustiti sve na što je dotad navikao kako bi krenuo u potragu za svjetlom istine. Na kraju, kada zapravo dođe do istine, on opet mora biti spreman vratiti se kako bi izbavio druge ljude. Pošto Platon nije rekao da je dovoljno da samo jedan pojedinac izađe i onda vlada svima koji nisu, može se zaključiti da je za državu potreban ne samo

⁵⁸ Isto, str. 272

⁵⁹ Isto, str. 274

⁶⁰ Isto, str. 275

⁶¹ Isto, str. 276-277

⁶² Isto, str. 277

⁶³ Isto, str. 278

⁶⁴ Isto, str. 279

⁶⁵ Isto, str. 280

⁶⁶ Isto, str. 281

sposoban vladar, nego i sposobni građani. A takav uspjeh je moguć samo ako su ti građani spremni razmišljati o svom životu kako bi došli do istine.

8. Neuspjele države kao rezultati neuspjelih pojedinaca

Nakon što je do kraja utvrdio stadije najbolje države, Sokrat se okreće kritici svih ostalih državnih uređenja, timokracije, oligarhije, demokracije i tiranije, za koje kaže da su rezultat degradacije aristokracije.⁶⁷

Timokracija je prvi korak u raspadu države te kao rezultat nastaje činjenica da ništa ne traje zauvijek, jer uvijek dolazi do razdora. Naime, kada vladari preminu, ostavljaju vlast njihovim potomcima, ali njihovi potomci nemaju istu sposobnost kao i roditelji, nego umanjenu. To se ponavlja i s njihovim potomcima sve dok ne dođe do slučaja gdje je vladar vladar samo po imenu, a nikako prema sposobnosti.⁶⁸ Takvi vladari neće moći pravilno usmjeravati narod te će doći do miješanja među klasama, zbog čega dolazi do razdora države. Ljudi će si uzimati bližnje kao štíćenike i robove i početi prijelaz prema oligahriji. Dobar odgoj više neće postojati, jer će ljudi naginjati samo prema jednom dijelu odgoja koji im više godi te će nestati ravnoteža.⁶⁹

Pojedinac koji živi u timokraciji stoga bi bio srčan, ali nesposoban ispuniti ostale zahtjeve dobrog građanina države, jer bi imao polovično obrazovanje. Željnan je napredovati i slušati, ali ne može govoriti, a cijenio bi tjelovježbu ali zapaštao razum.⁷⁰

Oligarhija nastaje kada se odnosi u timokraciji dovedu do krajnje žudnje za bogatstvom i častohlepljem⁷¹ U njoj su ljudi sebični s vlastitom imovinom, ali spremno troše imovinu drugih, kao i imovinu države. Ova gramzljivost vodi do napuštanja kreposti i životu posve okrenutom skupljanju bogatstva.⁷² To više nije ujedinjena država, nego dvije države – siromašni i bogati, koji se neprestano sukobljavaju radi vlastite koristi.⁷³

Pojedinac u takvoj državi nije joj koristan ni siromašan ni bogat. Dok je siromašan, ne može imati obrt i tako ne može sudjelovati u napretku države, a također nekad sudjeluje i u zlim djelima radi potrebe, a dok je bogat, pravi se da je vladar iako nema potrebne sposobnosti za to, nego samo troši novac.⁷⁴ Razlog za tu promjenu pojedinca Sokrat navodi kao strah od gubitka imovine, jer je kao dijete gledao oca koji je izgubio ugled u državi, te je zbog toga

⁶⁷ Isto, str. 307

⁶⁸ Isto, str. 308

⁶⁹ Isto, str. 309

⁷⁰ Isto, str. 311

⁷¹ Isto, str. 312

⁷² Isto, str. 313

⁷³ Isto, str. 314

⁷⁴ Isto, str. 315

napustio vrijednosti koje mu je otac cijenio.⁷⁵ Stoga, taj pojedinac predstavlja državu, sebično čuva novac te ne pridaje pažnju ičemu drugome.⁷⁶

Demokracija nastaje kada u oligarhijskoj borbi između siromašnih i bogatih pobijedi siromah.⁷⁷ Iako se takvo uređenje možda čini dobro, ono to nije iz razloga što svaki građanin radi ono što želi. Nema usmjerenja, a zakoni se ne provode jer nema autoriteta. Ne potiče se poboljšanje jer se smatra da su svi prikladne prirode za vlast.⁷⁸

Čovjek demokracije drugačiji je od oligarha, jer dok možda isprva prati činove oligarha tako što štedi i pazi na novac sebično, trošeći ga samo na neophodno, kasnije dolazi do toga da troši novac raskošno radi nepotrebnih stvari.⁷⁹ Takvom čovjeku dušu zauzimaju nepotrebne požude te izbacuju sve vrline potrebne za dobrog građanina ili vladara.⁸⁰ Obraća pažnju samo na ono što mu godi, a bilo kakvu istinu odbacuje ako mu ne odgovara.⁸¹

Sokratu preostaje tiranija, koja nastaje kada neumjerenost demokracije stvori potrebu za njom.⁸² Naime, dolazi do sve većih zala u državi, te se gubi bilo kakva distinkcija između čovjeka i životinje te se tretiraju jednako.⁸³ U takvoj raspadajućoj demokraciji još uvijek postoji klasa koja usmjerava državu. Osim nje postojat će klasa ljudi koja će sa svojom urednošću sebi prikupiti imovinu, te na kraju ima klasa radnika koja se ne miješa u vlast i nema imovine. Klasa koja usmjerava državu uzima od ostale dvije te ih suprotstavlja jednu drugoj. Zatim se njih dvije međusobno mrze te okreću vladajućoj za potporu.⁸⁴ Tako se s poslušnim siromasima napadaju jači i bogati, a zbog straha od odmazde govori se siromašnima kako ih bogati hoće uništiti.⁸⁵ Takav tiranin uvijek započinje sukobe da podanici na njih obraćaju pažnju, a ne na njegovu lošu vlast, a one koji primijete njegovu nedostatnost ubija ili predaje neprijateljima⁸⁶

Ova kritika tadašnjih državnih uređenja prikazuje neizbrisivu vezu između pojedinca i njegove države. Sve navedene države imale su moć i infrastrukturu, ali nisu imale pravilno obučene pojedince koji mogu obavljati svoje dužnosti.

⁷⁵ Isto, str. 316

⁷⁶ Isto, str. 317

⁷⁷ Isto, str. 321

⁷⁸ Isto, str. 322

⁷⁹ Isto, str. 324

⁸⁰ Isto, str. 325

⁸¹ Isto, str. 326

⁸² Isto, str. 327

⁸³ Isto, str. 328

⁸⁴ Isto, str. 331

⁸⁵ Isto, str. 332

⁸⁶ Isto, str. 333

9. Zaključak

Sagledavši cijeli dijalog *Države*, može se uvidjeti da je u Platonovoj potrazi za idealnom državom neophodan utjecaj pojedinca. Počevši od same potrage pravednosti, koja je utemeljena u međuljudskom odnosu kao osnovi za napredak cijelog društva, Platon postavlja teorijski temelj sistema koji omogućuje svim građanima dobar život. Iako je taj sistem na prvi pogled obuzet proizvoljnom podjelom na temelju vrijednosti, pažljivijim pogledom daje se primijetiti da je cijela svrha tog sistema upravo prepoznavanje i omogućavanje razvoja svih pojedinaca države. Gledajući državu u cijelosti, sve vrline koje se mogu njoj pripisati rezultat su pojedinaca koji posjeduju prikladne sposobnosti za svoj posao. Štoviše, Platon svoje državno uređenje gleda kao izravno zrcaljenje ljudske duše, pokazujući da je sposoban pojedinac nezaobilazna osnova pravilne države.

Isto tako, položaj koji Platon pridaje filozofima govori koliko je njegov sistem osnovan na potrebi za sposobnim pojedincima. Prije nego što se uopće filozofa postavi na ugledni položaj, on mora demonstrirati sve vrline koje je Platon naveo kako bi se dokazao dostojnim položaja filozofa kralja. Zbog toga u Platonovoj državi ne smije biti samo gomila koja prati naredbe, nego uvijek pojedinci koji će ukazati na probleme te biti sposobni riješiti ih. Čak i nakon što se prepozna dostatni filozof, oni ne smiju samo živjeti u potrazi za istinom nego imaju dužnost vratiti se natrag u državu i voditi ju kako bi svojim pravilnim vodstvom doveli do okruženja u kojem bi moglo nastati još dostatnih filozofa.

Čak i kad gleda neuspjele države, Platon objašnjava njihov neuspjeh gledajući pojedince koji su ju vodili i sastavljali, a pokazujući kako nepravilno učenje dovodi do kvarenja i krajnjeg propadanja države, Platon demonstrira kako je za propast države dovoljno da jedan pojedinac ne obavi svoj posao pravilno.

10. Popis literature

W. K. C. Guthrie, Povijest grčke filozofije, preveo Dražen Pehar (Zagreb: Naklada Jurčić, 2007)

Platon, *Država*, preveo Martin Kuzmić (Zagreb: Naklada Jurčić, 2009)

Robert W. Hall, » Plato and Personhood.«, *The Personalist Forum*, 2/8 (1992), str. 88-100, na str. 90 www.jstor.org/stable/20708653

Richard Mohr, » The Eminence of Social Justice in Plato.«, *Illinois Classical Studies*, ½/16 (Champaign, 1991), str. 193-199, na str. 196 www.jstor.org/stable/23064359

R. G. Mulgan » Individual and Collective Virtues in the 'Republic.'«, *Phronesis*, 1/13 (1968), str. 84-87, na str. 84 www.jstor.org/stable/4181808

Trevor J. Saunders, »AUTHORITY AND THE INDIVIDUAL IN PLATO AND ARISTOTLE.«, *Tijdschrift Voor Filosofie*, 3/61 (1999), str. 499-523. na str. 507 www.jstor.org/stable/40888746